श्रीः

नमस्कारः

अङ्कुरा नम्नि online संस्कृतवर्गे हार्दं स्वागतम् ! अत्र वयं देवभाषां संस्कृतं श्रुण्मः वदामः पठामः लिखामः च । सरल-सम्भाषणम् किञ्चित् साहित्यावलोकनं च कुर्मः । गीर्वाण-सरस्वती अस्माकम् अध्ययनं यशस्वीं कारयेत् !

Namaskarah !

Welcome to online Sanskrt Course Ankurah. We shall listen to, speak, read and write the devabhaashaa sanksrtam here. We shall have a glimpse into the basics of Sanskrt Conversation and Literature. May Geervaani-Sarasvathi bless our study with success!

****

गणपति-स्मरणम्

वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटि-समप्रभ ।

निर्विघ्नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ।।

सरस्वति स्मरणम्

सरस्वति नमस्तुभ्यं वरदे कामरूपिणि ।

विद्यारम्भं करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ।।

दक्षिणामूर्ति स्मरणम्-

गुरवे सर्वलोकानां भिषजे भवरोगिणां ।

निधये सर्वविद्यानां दक्षिणामूर्तये नमः ।।

1. वर्णमाला

Let us first familiarize ourselves with the *Sanskrt* vowels, consonants and their phonics. We shall learn the लिपिः (script) and भाषा (language) together.

भाषा is heard and spoken. लिपिः. is used for documenting that.

The chart below displays the classification of the *Sanskrta-aksharas* (letters) in *devanagari* script. Let's learn the phonics of the *aksharas* in succession.

अक्षरमाला

स्वराः

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ए ऐ ओ औ अम् अः

व्यञ्जनानि

क ख ग घ ङ

च छ ज झ ञ्

ट ठ ड ढ ण

त थ द ध न

प फ ब भ म

य र ल व

श ष स ह (ळ क्ष)

In *Sanskrt* & *Devanagari lipi,* the short vowels (for eg- **ಎ & ಒ as in *kannada*)** do not exist. Only the long forms **ಏ & ಓ (ऐ & ओ)** exist

The vowel **ऌ** is unique to Sanskrt language only, but rarely used.

Learn the practice uttering properly the letters

- ॠ / ङ / ञ् / श / ष etc., in particular

Have a look at this division and memorize the classifications-

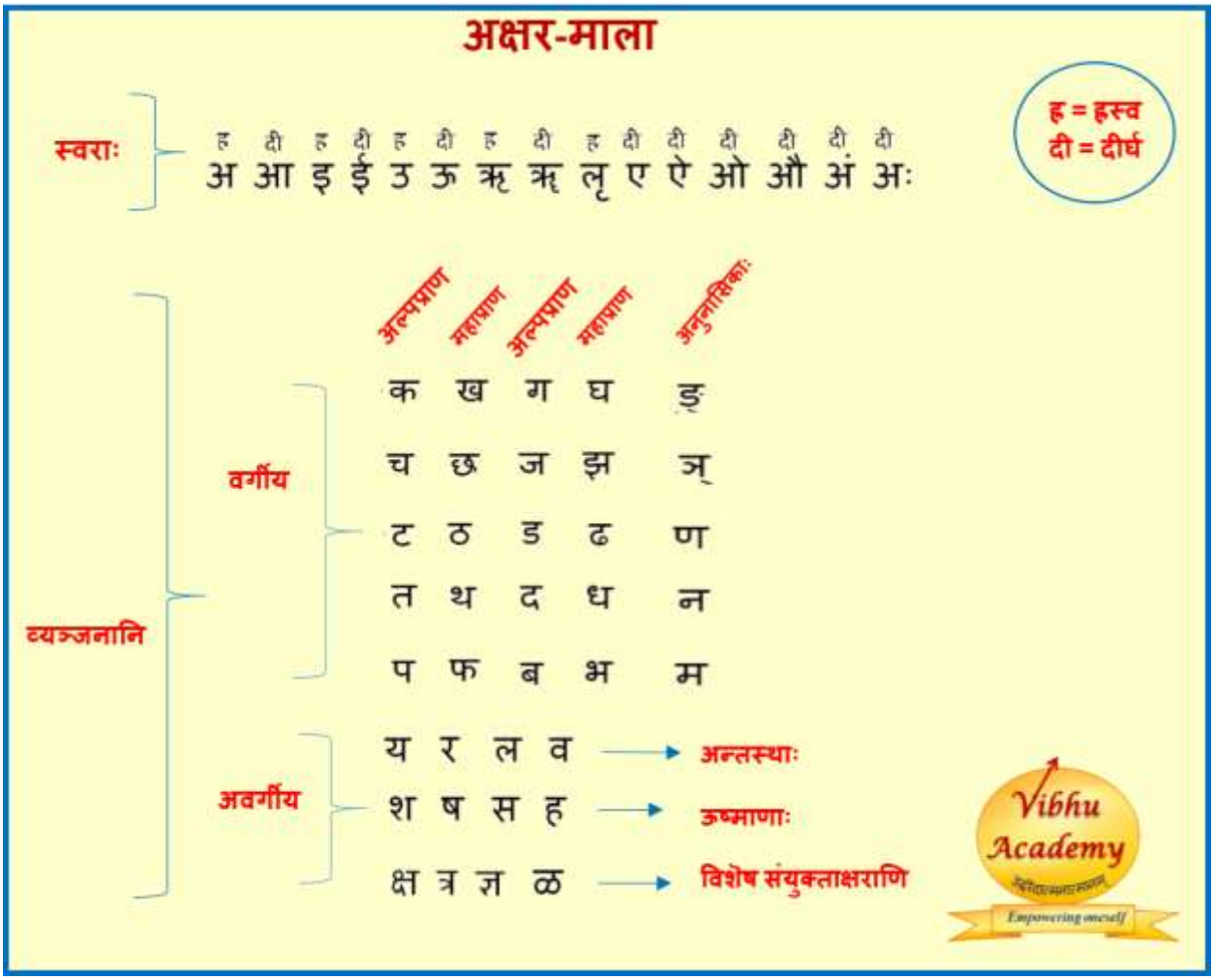

1. **सुभाषितम् - (*Subhashitam*)**

उद्यमेनैव सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।
नहि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः।

Mere desiring for doesn't fetch results, one must work for it. The deer doesnt fall into the mouth of a sleeping lion. i.e. Even a 'lion' will have to obtain its prey with efforts.

ज्ञानबिन्दुः

- ✓ The oldest language of the world is *Sanskrtam*
- ✓ The oldest poem in the world is *Ramayanam*
- ✓ The oldest known literature is the *Veda*
- ✓ The largest poem in the world is *Mahabharatam*

1. गुणिताक्षराणि

The original forms of the letters are - क् / च् / ट् / त् / प् / य् / स्

When a *swara* (vowels like अ / इ / ऊ / ऐ) etc., are suffixed to the letter, it becomes easy to utter. For example -

क् + अ= **क** / क् + आ= **का** / क् + इ= **कि** / क्+ ई= **की** / क् + उ= **कु** / क् + ऊ= **कू** /

क् + ऋ= **कृ** / क् + ॠ= **कॄ** / क् + ऌ= **क्लृ** / क् + ए= **के** / क् + ऐ= **कै** / क् + ओ= **को** /

क् + औ= **कौ** / क् + अं= **कं** / क् + अः= **कः**

Thus we get the **गुणिताक्षराणि** series -

क का कि की कु कू कृ कॄ क्लृ के कै को कौ कं कः (similarly for all other *vyanjanas*)

Some words we get by joining these *varnas* -

कमलम् / ललिता / रामः / शिवः / भारतम् / देशः

Activity - Form **गुणिताक्षराणि** series with all the consonants

****

1. संयुक्त-अक्षराणि

When two *vyanjanas* (consonants) join they form a *samyukta-akshara* (compound letter)

For example- **स् + थ = स्थ**

क् + त् = क्त

ग् + र = ग्र

ष् + ण = ष्ण

द् + र = द्र

घ् + न = घ्न

Activity - Gather some *samyukta-aksharas* from a Sanskrt sloka / prose or from Kannada / Hindi words that have their roots in *Sanskrtam*.

Some other derivations are - **व्य / श्य / ग्ल / द्म / श्ल / च्च**

2. शब्द-कोशः- Simple *Sanskrt* vocabulary

Word	Meaning		
अम्बा	Mother	**पितामहः**	Father's father
जनकः	Father	**पितामही**	Father's mother
सोदरः	Brother	**मातामहः**	Mother's father
सोदरी	Sister	**मातामही**	Mother's mother
पुत्रः	Son	**शिक्षकः**	Teacher (male)
पुत्री	Daughter	**शिक्षिका**	Teacher (female)
पौत्रः	Son's son	**पतिः**	Husband
पौत्री	Son's daughter	**पत्नी**	Wife
मित्रम्	Friend (male)	**राज्यम्**	State
सखी	Friend (female)	**देशः**	Nation
वैद्यः	Doctor	**वासस्थलम्**	Place of residence (city / town/ village)

Activity-

Make sentences using these words-

मम अम्बा _____ (My mother is ___)

मम जनकः _____ (my father is___)

मम _____

मम _____

8. कथा (Story)

काकः आकाशे **विहरति** । आतपः **अस्ति** । काकः श्रान्तः **भवति** । पिपासा **भवति** । जलम् **अन्विशति** । घटं **पश्यति** । घटस्य समीपम् **गच्छति** । अन्तः **पश्यति** । जलम् **अस्ति** । किन्तु स्वल्पम् । काकः अत्र तत्र **पश्यति** । समीपे शिलाखण्डान् **पश्यति** । शिलाखण्डं घटे एकैकं **क्षिपति** । जलम् उपरि उपरि **आगच्छति** । काकः जलं **पिबति** । सन्तोषेण गृहं **गच्छति** !

Some **meanings- विहरति** (wanders) **आतपः** (sunlight/ heat) **श्रान्तः** (tired) **पिपासा** (thirsty) **अन्विशति** (searches) **घटं** (pot) **शिलाखण्ड**: (stones) **क्षिपति** (throws)

Activitiy

1. **Collect 2 words & 2 readymade sentences in *Samskrtam* (from elsewhere)**
2. **Bring a *subhashitam* with meaning to the next class**

श्रीः

अङ्कुर पाठः २

1. सुभाषितम् (*Subhashitam*)

अश्वं नैव गजं नैव व्याघ्रं नैव च नैव च ।
अजापुत्रं बलिं दद्यात् दैवो दुर्बल-घातकः ।।

Never are the horse, elephant or tiger sacrificed. Only the hapless lamb is sacrificed. Fate always strikes the weak!

2. ज्ञानबिन्दुः

वेदाङ्गानि- *Vedangas*- knowledge systems that are supplementary to Vedic learning-

- **शीक्षा** *sheekshaa* (phonetics)
- **व्याकरणम्** *vyaakaranam* (grammar)
- **कल्प** *kalpa* (a treasure of mantras and codes related to *purusharthas*)
- **निरुक्त** *nirukta* (lexicon-definitions and explanations to vedic terminology)
- **ज्योतिषम्** *jyotisha* (astronomy & astrology & relation between)
- **छन्दस्** *chandas* (prosody)

Memorize the list of **वेदाङ्गानि**

3. **अक्षरमाला -** Revise the *aksharamala* for **perfecting the pornunciations**

**(chart is lesson 1)*

4. गुणिताक्षराणि

क का कि की ---------- कं कः = Similarly with all other consonants.

Eg- च चा चि ची चु चू चृ चॄ च्लृ चे चै चो चौ चं चः

स सा सि सी सु सू सृ सॄ स्लृ से सै सो सौ सं सः

Infinite number of words are formed with the combination of such **गुणिताक्षराणि**

5. संयुक्ताक्षराणि

स्थ / क्त / ग्र / ष्ण / द्र / घ्न / व्य / ङ्ग / श्य / ग्ल / द्म / श्ल / च्च

Study the संयुक्ताक्षराणि (in red fonts) in the words below-

कृष्णः / विष्णुः / ईश्वरः / शम्भुः / पार्वती / दुर्गा / लक्ष्मीः / सरस्वती / ब्रह्मा / विरिञ्चिः / इन्द्रः / विश्वम् / द्वारम् / हस्तः

Activity - Gather as many **सम्युक्ताक्षराणि** as you can from names, nouns & verbs.

1. *Sanskrt* vocabulary -

Noun	Meaning		Verbs	Meaning
अम्बा	Mother		पठति	Reads
जनकः	Father		लिखति	Writes
सोदरः	Brother		गच्छति	Goes
सोदरी	Sister		खादति	Eats
पुत्रः	Son		पिबति	Drinks
पुत्री	Daughter		क्रीडति	Plays
पौत्रः	Son's son		निद्राति	Sleeps
पौत्री	Son's daughter		नृत्यति	Dances
पितामहः	Father's father		गायति	Sings
पितामही	Father's mother		आगच्छति	Comes
आचार्यः	Teacher		पचति	Cooks
मित्रम्	Friend		हसति	Laughs

Example=

अम्बा पचति ।

पुत्रः क्रीडति ।

सोदरी गायति ।

2. सिद्ध-वाक्यानि -Readymade sentences

Sentence	Meaning
नमस्ते	Namaste
धन्यवादः	Thank you
क्षम्यताम्	Excuse me / Forgive me
मान्य / महोदय	Sir !
मान्ये / आर्ये	Madam !
संयक् अस्ति	Fine! / Its nice!
रुचिकरम् अस्ति	Tasty!
साधु साधु ! समीचीनम् !	Yes yes / That's right!
अस्तु / तथास्तु	Ok / let it be so
मास्तु	Don't
पर्याप्तम्	Enough

3. श्रुगालस्य कथा

श्रुगालः भुभुक्षुः **भवति** । आहारम् **अन्विषति** । इतस्ततः **अटति** । द्राक्षावनं **प्रविशति** । द्राक्षाम् **इच्छति** । "द्राक्षां खादामि!" इति **उत्पतति** । किन्तु द्राक्षालता उपरि **अस्ति** । श्रुगालः पुनः पुनः **उत्पतति** । किन्तु द्राक्षां न **प्राप्नोति** । श्रुगालः खिन्नः **भवति** । "द्राक्षाफलम् आम्लम्" इति **दूषयति** ।

श्रुगालः= Jackal / **भुभुक्षुः**= Hungry / **अटति**= roams / **अन्विशति**= searches for / **प्रविशति**= enters / **इच्छति**= desires / **उत्पतति**= jumps / **न प्राप्नोति**= does not obtain / **भवति**= becomes / **वदति**= says / **गच्छति**= goes

Use the verbs (in bold fonts) to form sentences.

श्रीः

कोष्टकम् -१- नामपदानि (nouns) & क्रियापदानि (verbs)

क्रियापदानि

गच्छति goes	स्पृशति- touches	आदिशति orders
पठति reads	खासति- coughs	प्रविशति enters
लिखति writes	ष्ठीवति-spits	निर्दिशति directs
श्रुणोति hears	निद्राति- sleeps	स्वप्नाति- dreams
पश्यति sees	गायति - sings	कथयति- narrates
ददाति gives	नृत्यति- dances	वर्णयति- describes
खादति eats	क्रीडति- plays	वदति - says / tells
पिबति drinks	क्रीणाति- buys	जानाति- knows
तिष्ठति stands	स्निहति likes	अवगच्छति- understands
हसति laughs	प्रीणाति loves	प्रक्षालयति washes
रोदिति cries	स्मरति remembers	परिवेषयति serves (food etc)
पचति cooks	विस्मरति forgets	हरति snatches / kills
नयति leads/ takes	आगच्छति comes	संहरति kills / binds
गिलति- swallows	आलोचयति thinks	क्षिपति- throws
चर्वति- chews	आनयति brings	विक्रीणाति- sells
जिघ्राति- smells	उपविशति sits	तर्जति- scolds
ताडयति- beats/ hits	उपदिशति advices	पाठयति- teaches
प्रेषयति sends	विहरति wanders	पालयति- governs/ rules

नामपदानि- Nouns				
अम्बा	Mother		पितृव्यः	Father's brother
जनकः	Father		पितृव्या	Father's sister
सोदरः	Brother		दौहित्रः	Daughter's son
सोदरी	Sister		दौहित्री	Daughter's daughter
पुत्रः	Son		श्वश्रूः	Father-in-law
पुत्री	Daughter		श्वशुरः	Mother-in-law
पौत्रः	Grandson		शिक्षकः	Teacher (Male)
पौत्री	Granddaughter		शिक्षिका	Teacher (female)
पितामहः	Father's father		छात्रः	Student (Male)
पितामही	Father's mothers		छात्रा	Student (Female)
मातामहः	Mother's father		सेवकः	Servant (male)
माहामही	Mother's mother		यजमानः	Master (male)
मातुलः	Mother's brother		सेविका	Servant (Female)
मातुला	Mother's sister		यजमानी	Master (Female)

उदाहरणवाक्यानि-

अम्बा पचति । जनकः उपविशति । शिशुः हसति । पुत्रः क्रीडति ।

सोदरी गायति । छात्रः पठति । शिक्षकः पाठयति ।

श्रीः

अङ्कुर पाठः ३

सुभाषितम्

श्लोकार्धेन प्रवक्ष्यामि यदुक्तं ग्रन्थकोटिभिः।
परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।। - व्यासोक्तिः

I shall summarize all that has been preached in loads of books- *'selfless service fetches merits and harming others breeds sin'*

ज्ञानबिन्दुः

प्रस्थान-त्रयम् = 1. उपनिषद् 2. ब्रह्मसूत्रम् 3. भगवद्गीता

चतुर्वेदाः = 1. ऋग्वेदः 2. यजुर्वेदः 3. अथर्वणवेदः 4. सामवेदः

व्याकरणस्य मुनित्रयम् = 1. पाणिनिः 2. वररुचिः 3. पतञ्जलिः

कथा- चतुरः श्रुगालः

काकः वृक्षे **उपविशति** । रोटिकाखण्डं **खादति** । श्रुगालः तत्र **आगच्छति** । काकः श्रुगालं **पश्यति** । रोटिकाखण्डम् **इच्छति** । उपायं **चिन्तयति** । **वदति**- "भो काक ! भवान् सम्यक् **गायति** । कृपया गीतं गायतु" इति । काकः सन्तुष्टः **भवति** । "का....! का....! का.....!" इति उच्छैः **गायति** । मुखात् रोटिकाखण्डः **पतति** । चतुरः श्रुगालः रोटिकाखण्डं **खादति** । ततः **धावति** । "हा! हन्त!" इति काकः **रोदिति** ।

उपविशति (sits) , **खादति** (eats), **पश्यति**(sees), **इच्छति**(desires), **चिन्तयति-** thinks **करोति(does) वदति(says),** **गायति**(sings), **भवति** (becomes), **पतति** (falls), **गिलति**(swallows) **धावति** (runs), **रोदिति** (cries)

Form sentences with the **verbs (in bold letters)**

संस्कृतसम्भाषणम्

Let us converse using the readymade sentences that we learnt.

उद्याने मित्र-सम्भाषणम्

रामः= हरिः ओम् मित्र!

श्यामः= हरि: ओम् !!

रामः= चिरा त् दर्शनम् ! अपि कुशलम्?

श्यामः= आम् कुशलम् मित्र ! भवान् कुशलः ?

रामः= आम् कुशलः अस्मि ! गृहे सर्वे कुशलिनः?

श्यामः= आम् मित्र! भवतः गृहे सर्वे कुशलिनः?

रामः= आम् मित्र ! सर्वे कुशलिनः ।

श्यामः= कौ विशेषः?

रामः= न कोऽपि विशेषः भो! भवतः कौ विशेषः ?

श्यामः= विशेषः अस्ति मित्र! मम सोदरस्य विवाहः निश्चितः !

रामः= अहो! तथा?! कदा शुभकार्यक्रमः?

श्यामः= आगामीमासे। पञ्चमदिनाङ्के।

रामः= भवान् सपरिवारः अवश्यम् आगच्छतु ।

श्यामः= अवश्यम् मित्र आगच्छामः।

अस्ति- नास्ति

चित्रे किं किम् 'अस्ति'? किं 'नास्ति'?

दिनचरी-

बालकः किं किं करोति?

बालकः प्रातः उत्तिष्ठति ।

(बालकः) तदनन्तरम् देवं स्मरति ।

(बालकः) ,, दन्तधावनं करोति ।

(बालकः) ,, मुखं प्रक्षालयति ।

(बालकः) ,, स्नानं करोति ।

(बालकः) ,, पूजां करोति ।

(बालकः) ,, उपाहारं खादति ।

(बालकः) ,, क्षीरं पिबति ।

(बालकः) ,, शालां गच्छति ।

(बालकः) ,, अध्यापकं नमति ।

(बालकः) ,, पाठं पठति ।

(बालकः) ,, भोजनं करोति ।

(बालकः) ,, क्रीडां क्रीडति ।

(बालकः) ,, गृहम् आगच्छति ।

अनन्तरं....

बालकः मुखं प्रक्षालयति ।

बालकः तदनन्तरम् क्षीरं पिबति ।

बालकः ,, क्रीडति ।

बालकः ,, गृहपाठं लिखति ।

बालकः ,, भोजनं करोति ।

बालकः ,, निद्रां करोति ।

वाक्यरचना

Refer to *kostakam-1* and form sentences

सरल वाक्यरचना

बालकः किं किं करोति?

नामपदम्	बालकः / बालिका / गणेशः / लता / इत्यादयः
क्रियापदम्	उत्तिष्ठति, नमति, करोति, खादति, पिबति, उपविशति, क्रीडति, गच्छति, पठति, लिखति, रचयति, आगच्छति, पतति, निद्राति, विरचति, श्रृणोति, गायति, नृत्यति, नयति, आनयति, प्रक्षालयति

श्रीः

अङ्कुर पाठः 5

भारतं भारतीयत्वं भारती देववाङ्मयी ।
भारतं व्यासनिर्माणं सन्तु जन्मनि जन्मनि !!

- शतावधानि रा. गणेशः

*****

1. सुभाषितम् - (*Subhashitam*)

आहार-निद्रा-भय-मैथुनं च समानमेतत् पशुभिर्नराणां ।
ज्ञानं नराणां त्वधिको विशेषः ज्ञानेन हीनः पशुभिस्समानः ।।

aahaara-nidraa-bhaya-maithunam cha I samaanamEtat pashubhir-naraanaam I
Jnaanam naraaNaam tvadhikO viSheshah I jnaanEna heenah paShubhissamaanah II

(Food, sleep, fear / security and reproduction are common for animals and humans. It is knowledge alone that is unique about the human being. A human being devoid of knowledge is nothing but an animal.

The *gurukulams* of the ancient India were the schooling systems which were platforms for teaching, skill training, research and debating and sanskrt was the medium languge. The age old sanskrt words below prove how these were an integral part of Indian lofe much before the colonizers invaded.

अध्ययनम्- study, **शिक्षणम्**- schooling/ training/ teaching,
जिज्ञासा- urge to know, **गुरुकुलम्**- school/ educational centre (mostly residential)
तर्कः / संवादः/ चर्चा- debate/ discussion,
प्राध्यापकः- head master, **प्राध्यापिका**- headmistress
आचार्यः / अध्यापकः/ शिक्षकः- teacher (male)
आचार्या / अध्यापिका/ शिक्षिका- teacher (female)

2. कथा = परस्पर-साहाय्यम्

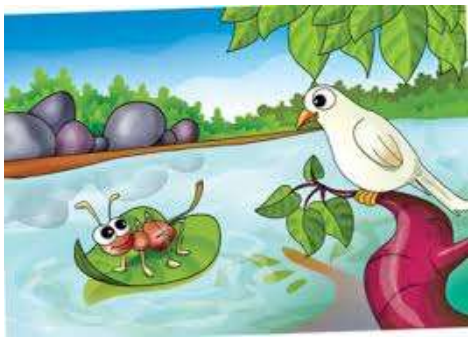

पिपीलिका नदी-प्रवाहे **पतति** । "हा! रक्षतु" इति **रोदिति** । कपोतः पिपीलिकां **पश्यति** । पर्णं **क्षिपति** । पिपीलिका पर्णम् **आरोहति** । कपोतः पिपीलिकां तीरम् **आनयति** । पिपीलिका "धन्यवादाः" इति **वदति** ।

अन्यदिनं । कपोतः **निद्राति** । व्याधः **आगच्छति** । "कपोतं संहरामि" इति **चिन्तयति** । चापं **गृह्णाति** । बाणं **योजयति** । तावत् पिपीलिका तं **दशति** । "हा !" इति व्याधः **रोदिति** । कपोतः जागृतः **भवति** । सुरक्षितः **निर्गच्छति** । कपोतः पिपीलिकां प्रति "धन्यवादाः" इति **वदति** ।

Meanings- पिपीलिका (ant), **कपोतः** (pigeon), **व्याधः** (hunter), **क्षिपति** (throws), **आरोहति** (climbs), **आनयति** (brings) **निद्राति** (sleeps) **गृह्णाति(holds), दशति** (bites), **निर्गच्छति** (leaves the place)

3. ज्ञानबिन्दुः

संस्कृत-काव्यम् -

4. ऐकवचनम् - बहुवचनम्

	एकवचनम्			बहुवचनम्	
	कर्तृ	क्रिया		कर्तृ	क्रिया
पुल्लिङ्ग	सः/ एषः(अयम्) बालकः	अस्ति गायति नृत्यति करोति गच्छति पचति पिबति लिखति		बालकाः	सन्ति गायन्ति नृत्यन्ति कुर्वन्ति गच्छन्ति पचन्ति पिबन्ति लिखन्ति
	सः / एषः (अयम्) पुरुषः			पुरुषाः	
स्त्रीलिङ्ग	सा एषा (इयम्) बालिका	पठति अटति जानाति प्रेषयति उत्तिष्ठति उपविशति स्मरति स्थापयति त्यजति फलति विकसति		बालिकाः	पठन्ति अटन्ति जानन्ति प्रेषयन्ति उत्तिष्ठन्ति उपविशन्ति स्मरन्ति स्थापयन्ति त्यजन्ति फलन्ति विकसन्ति
	सा/ एषा (इयम्) महिला			महिलाः	
नपुंसक लिङ्ग	तत् / एतत् (इदम्) फलम्			फलानि	
	पुष्पम्			पुष्पाणि	

Match the nouns and verbs in the columns. Form many sentences in singular and plural numbers.

अत्र अस्ति / तत्र अस्ति

उदाहरणम्- वनम् कुत्र अस्ति? तत् वनं तत्र अस्ति ।
नदी कुत्र अस्ति? सा नदी तत्र अस्ति ।
आसन्दः कुत्र अस्ति? एषः आसन्दः अत्र अस्ति ।
पुत्रः कुत्र अस्ति? सः पुत्रः तत्र अस्ति ।

अभ्यासः - किं कुत्र अस्ति?

तत्र (there)- तत् वनम्, तत्र अस्ति / सः सिंहः तत्र अस्ति / सा नदी तत्र अस्ति / सः आकाशः तत्र अस्ति / सः सूर्यः, तत्र अस्ति/ सः चन्द्रः तत्र अस्ति / तत् राजभवनं तत्र अस्ति/ तत् राममन्दिरम् तत्र अस्ति / सा पाठशाला तत्र अस्ति

अत्र (here)- एतत् गृहम् अत्र अस्ति / एषः बालकः अत्र अस्ति / एतत् पात्रम् अत्र अस्ति / एषः दीपः अत्र अस्ति / एषः आसन्दः अत्र अस्ति / एषः शिक्षकः अत्र अस्ति/ एतत् मम गृहम् अत्र अस्ति / एतत् मम आसनम् अत्र अस्त / एषा अम्बा अत्र आगच्छति/ एषा लेखनी अत्र अस्ति

श्रीः

अङ्कुर-पाठः 6

सुभाषितम् - काव्य-शास्त्र-विनोदेन कालो गच्छति धीमतां ।

व्यसनेन तु मूढानां निद्रया कलहेन वा ।।

The wise spend their time in poetry, scriptures and fine arts (any resourceful activity) whereas the fool whiles away his time in bad habits, sleep or quarrels.

ज्ञानबिन्दुः

पञ्च-महाकाव्यानि (the five most popular classics in Sanskrt literature)

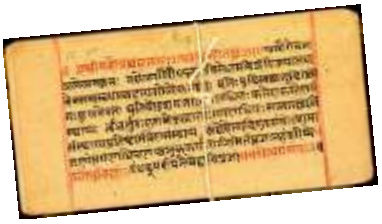

१. **रघुवंशम्** (कविः = कालिदासः)
२. **कुमारसम्भवम्** (कविः = कालिदासः)
३. **किरातार्जुनीयम्** (कविः = भारविः)
४. **नैषधीयम्** (कविः = श्रीहर्षः) तथा
५. **शिशुपालवधम्** (कविः = माघः)

कथा - धीरः बालकृष्णः

गोकुले श्रीकृष्णः **वसति** । सः गोपगोपीजनमित्रम् । दुष्टः कंसः अघासुरं **प्रेषयति** । अघासुरः अजगररूपी **भवति** । बृन्दावनम् **आगच्छति** । मुखं गविः इव **उद्घाटयति** । गोपबालाः अघमुखं 'गविः' इति **भावयन्ति** । कुतूहलेन मुखं **प्रविशन्ति** । अघासुरः तान् **गिलति** । गोपबालकाः "हा कृष्ण ! रक्षतु ! रक्षतु !" इति आक्रन्दनं **कुर्वन्ति** । श्रीकृष्णः तत्क्षणम् **आगच्छति** । अघासुरमुखं **प्रविशति** । अघस्य उदरं नखैः **छिन्दति** । अघासुरः **मरणाति** । गोपालकाः कृष्णम् **आलिङ्गयन्ति, नमन्ति** च ।

उद्घाटयति- opens, **आलिङ्गन्ति-** embraces, **छिन्दति-** tears, **आक्रन्दनम्-** cries out of agony

क्रियापदानि उपयुज्य वाक्यरचनं कुर्वन्तु
Use the verbs to form sentences

रटनाभ्यासः

अकारान्त-पुल्लिङ्ग-शब्दः = राम / सः (हृद्गतं कुर्मः)

कारकम्	विभक्ति	एकवचनम् (m, f, n) Singular	द्विवचनम् (m, f, n) Dual	बहुवचनम् (m f n) Plural (3 or more)
कर्तृ	प्रथमा	He - she - that	They both	They all
कर्म	द्वितीया	Him - her - that	Them both	Them all
करण	तृतीया	By - with Him - her - that	By - with Them both	By - with Them all
सम्प्रदान	चतुर्थी	To - For Him - her - that	To - For Them both	To - For Them all
अपादान	पञ्चमी	Receiving From - Away from Him - Her - that	Receiving from - Away from Them both	Receiving From - Away from Them all
सम्बन्ध	षष्टी	Belonging to Him - Her - that (His - hers - of that)	Belonging to Them both	Belonging to Them all
अधिकरण	सप्तमी	In - on - within Him - her - that	In - on - within Amongst Them both	In / on / within Amongst Them all
Addressing (प्रथमा)		O "....." !	O both "....."!	O all "....."!

अकारान्त-पुल्लिङ्ग-शब्दः			
	एक	द्वि	बहु
प्र	रामः	रामौ	रामाः
द्वि	रामम्	रामौ	रामान्
तृ	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः
च	रामाय	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
पं	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
ष	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
स	रामे	रामयोः	रामेषु
सम्	हे राम	हे रामौ	हे रामाः

कारकम्	विभक्ति	एकवचनम्	द्विवचनम्	
कर्तृ	प्रथमा	He - **she - that** **सः / रामः**	They both (m, f, n) **तौ / रामौ**	They all **ते / रामाः**
कर्म	द्वितीया	Him / her/ that **तम् / रामम्**	Them both **तौ / रामौ**	Them all **तान् / रामान्**
करण	तृतीया	By (or) with Him/ her / that **तेन / रामेण**	By - with Them both **ताभ्याम् / रामाभ्याम्**	By - with Them all **तैः / रामैः**
सम्प्रदान	चतुर्थी	To (or) For him / her / that **तस्मै / रामाय**	To / For Them both **ताभ्याम् / रामाभ्याम्**	To / For Them all **तेभ्यः रामेभ्यः**
अपादान	पञ्चमी	Receiving From- Away from Him / her / that **तस्मात् रामात्**	From / Away from Them both **ताभ्याम् / रामाभ्याम्**	From / Away from Them all **तेभ्यः / रामेभ्यः**
सम्बन्ध	षष्टी	Belonging to Him - her - that (His-hers- of that) **तस्य / रामस्य**	Belonging to Them both **तयोः / रामयोः**	Belonging to Them all **तेषाम् / रामाणाम्**
अधिकरण	सप्तमी	In - on - within Him - her - that **तस्मिन् / रामे**	In - on - within- amongst Them both **तयोः / रामयोः**	In - on - within Amongst Them all **तेषु / रामेषु**
Addressing		O Rama! **हे राम**	O both Ramas! **हे रामौ**	O all Ramas! **हे रामाः**

अकारान्त-पुल्लिङ्ग-शब्दः			
	एक	**द्वि**	**बहु**
प्र	सः - रामः	तौ - रामौ	ते - रामाः
द्वि	तम् - रामम्	तौ - रामौ	तान् - रामान्
तृ	तेन - रामेण	ताभ्याम् - रामाभ्याम्	तैः - रामैः
च	तसमै - रामाय	ताभ्याम् - रामाभ्याम्	तेभ्यः - रामेभ्यः
पं	तस्मात् - रामात्	ताभ्याम् - रामाभ्याम्	तेभ्यः - रामेभ्यः
ष	तस्य - रामस्य	तयोः - रामयोः	तेषाम् - रामाणाम्
स	तस्मिन् - रामे	तयोः - रामयोः	तेषु - रामेषु
सम्	हे राम !	हे रामौ !	हे रामाः !

वाक्यनिर्माणम् - कर्तरि-प्रयोगः (sentence in active voice)

एकवचनम्		
कर्तृ प्रथमा	**कर्म** द्वितीया	**क्रिया**
सः	फलं	खादति
नृपः	धनं	यच्छति
अम्बा	स्यूतम्	आनयति
महिला	शाटिकां	धरति
सेवकः	कार्यं	करोति
गायकः	गीतं	गायति
मित्रं	गृहम्	आगच्छति
पिबति / पश्यति / उपविशति / तिष्ठति करोति / श्रुणोति/ हसति / नयति / आनयति		

बहुवचनम्		
कर्तृ प्रथमा	**कर्म** द्वितीया	**क्रिया**
ते	फलं	खादन्ति
नृपाः	धनं	यच्छन्ति
अम्बाः	स्यूतम्	आनयन्ति
महिलाः	शाटिकां	धरन्ति
सेवकाः	कार्यं	कुर्वन्ति
गायकाः	गीतं	गायन्ति
मित्राणि	गृहम्	आगच्छन्ति
पिबन्ति / पश्यन्ति / उपविशन्ति / तिष्ठन्ति / कुर्वन्ति / श्रुण्वन्ति / हसन्ति नयन्ति / आनयन्ति		

अभ्यासः

- रामः किं किं पश्यति?
- कृष्णः किं किं करोति?
- बालकः किं किं पठति?
- अम्बा किं किं करोति?

अभ्यासः

- पाण्डवाः किं किं पश्यन्ति?
- गोपिकाः किं किं कुर्वन्ति?
- बालकाः किं किं पठन्ति?
- अम्बाः किं किं कुर्वन्ति?

श्रीः

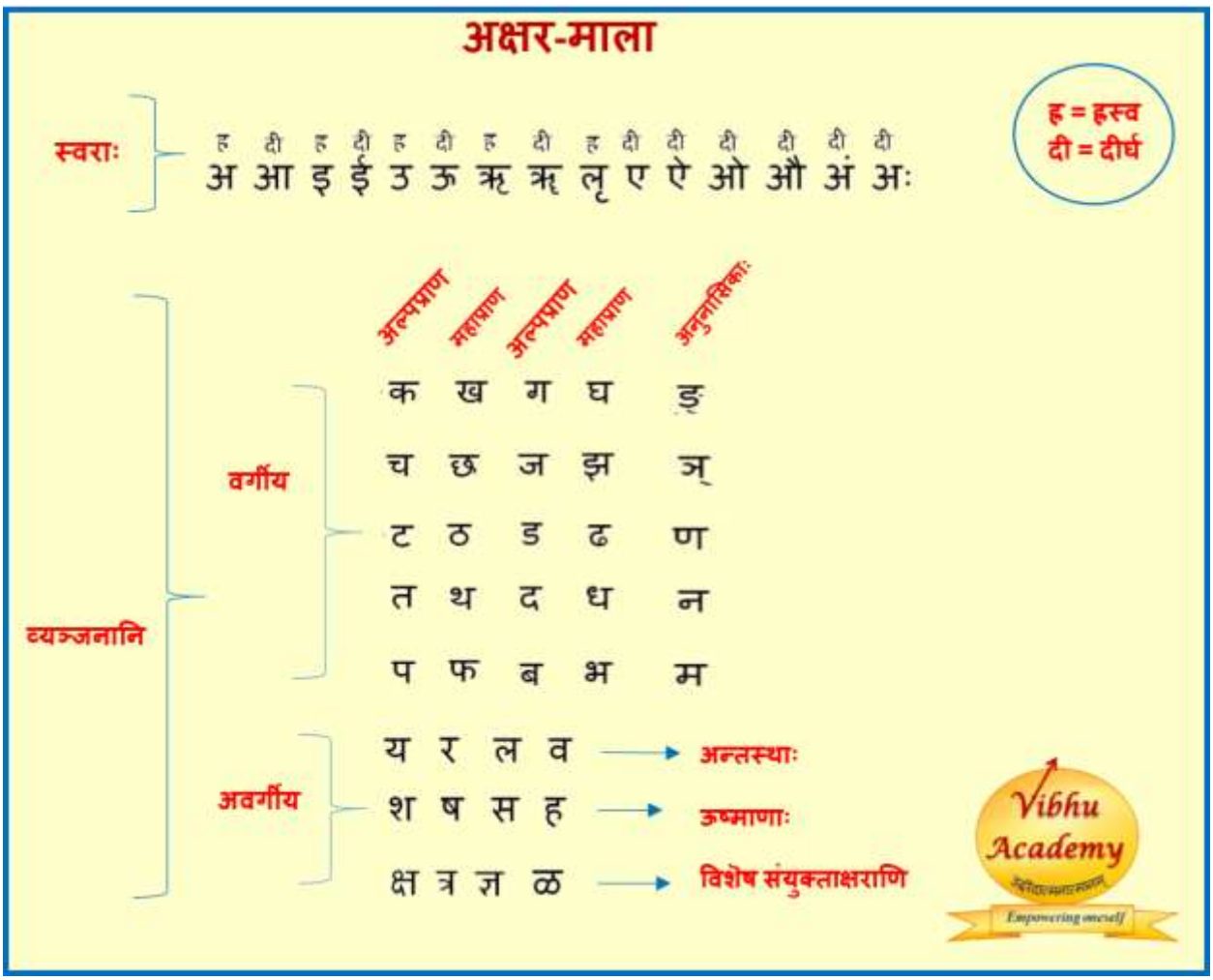

Apart from correctly uttering the above *aksharas*, we need to learn to write them correctly too. Here are some important script norms to be followed.

केचन लिपिनियमाः - Some Script norms

1. **यत्र अनुनासिकानन्तरम् स्वरः वर्तते तत्र - हलन्तम् योजनीयम्**

   Where the अनुनासिका is followed by a **स्वरः** (अ आ इ ई .... etc), apply **हलन्तम्**

   उदाहरणाय- मित्र**म् आ**गच्छति , फल**म् अ**स्ति , मित्र**म् इ**च्छति , मित्र**म् उ**त्तिष्ठति

2. **यत्र अनुनासिकानन्तरं वर्णः वर्तते तत्र - अनुस्वारः योजनीयः**

   Where the अनुनासिका is followed by a **वर्णः** (क च ट न प य ल--) apply **अनुस्वारः**

   उदा = मित्रं **ग**च्छति , फलं **प**तति , मित्रं **खा**दति , मित्रं **ति**ष्ठति

****

Norms for Applying ङ् ञ् ण न म or ं (*anusvaara*) in the script

१. यत्र अनुनासिकस्य परे **क-वर्ग-**व्यञ्जनम् **(क ख ग घ)** भवति तत्र = **ङ्** अनुनासिकवर्णः योजनीयः ।

   उदा= अ**ङ्क**म् स**ङ्ख्या** ग**ङ्गा** स**ङ्घः**

२. यत्र अनुनासिकस्य परे **च-वर्ग-**व्यञ्जनम् **(च छ ज झ)** भवन्ति तत्र = **ञ्** अनुनासिकवर्णः योजनीयः ।

   उदा= स**ञ्च**यः पि**ञ्छ** स**ञ्ज**यः

३. यत्र अनुनासिकस्य परे **ट-वर्ग**-व्यञ्जनम् **(ट ठ ड ढ)** भवन्ति तत्र = **ण** अनुनासिकवर्णः योजनीयः ।

   उदा= क**ण्ट**कम् क**ण्ठः** ख**ण्डः** च**ण्ढ**

४. यत्र अनुनासिकस्य परे **त-वर्ग**-व्यञ्जनम् **(त थ द ध)** भवन्ति तत्र = **न** अनुनासिकवर्णः योजनीयः ।

   उदा= अ**न्त**म् प**न्थः** सु**न्द**रः स**न्ध्या**

५. यत्र अनुनासिकस्य परे **प-**वर्ग-व्यञ्जनम् **(प फ ब भ)** भवन्ति तत्र = **म्** अनुनासिकवर्णः योजनीयः ।

   उदा= प**म्पा** अ**म्बा** स**म्भ**वम्

६. यत्र अनुनासिकवर्णस्य परे **अन्तस्थाः** वा **ऊष्माणाः** वा **(य र ल व श ष स ह)** भवन्ति तत्र = **अनुस्वारः (ं)** योजनीयः ।

   उदा= **संय**मम् **संर**क्षणम् **संल्ला**भः **सं**वादः **सं**शयः **संस्कृ**तम् **संहा**रः

चित्रवर्णनम्

पर्णम् Leaf
फलम् Fruit
बालिका Girl
बालकः Boy
शिशुः Baby
चित्रपतङ्गः Butterfly
पर्वतः Hill
मेघः Cloud
वृक्षः
कार् यानम्
जालः
सायम्

प्रातः उद्यानम्
वायुविहारः
योगासनम्
व्यायामम्
शुनकः
सस्यः
धावनम्

चित्रवर्णनम्

पितामहः/ मातामहः
पितामही/ मातामही
अम्बा
जनकः
सोदरः
सोदरी
पुत्रः
पुत्री
पौत्रः
पौत्री
कुमारः
शिशुः
शुनकः
छायाग्राहकम्

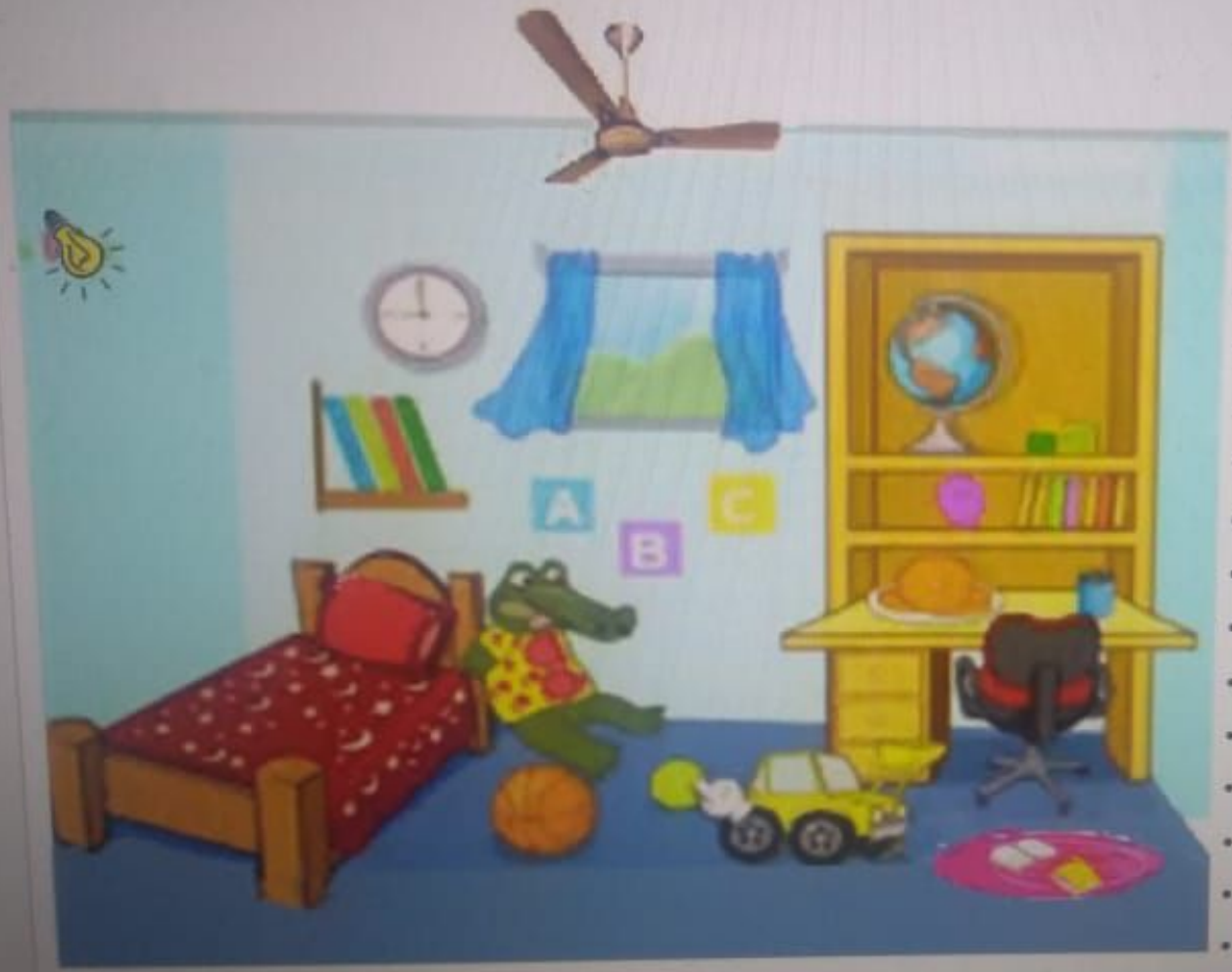

चित्रवर्णनम्

- मञ्चः Cot
- उपधानम् Pillow
- आच्छादकम् Bedsheet
- वातायनम् Window
- उत्पीठिका Table
- पुस्तकम् Book
- भित्ति- Wall
- घटी -clock
- कन्दुकम् Ball
- क्रीडणकः Toy
- आसन्दः Chair
- आकाशः Sky
- वृक्षः Tree
- भोगोलम्- globe
- भूमिः- earth / floor
- कटः- mat

NOTES COMMENTS

चित्रवर्णनम्

वृद्धः- old man
वृद्धा- old woman
दण्डः- stick
बालकः boy
बालिका girl
मेघः cloud
इन्द्रधनुः rainbow
पुष्पम् flower
चित्रपतङ्गः butterfly
जालम् net
आकाशः sky
शशः rabbit
हरिणः deer
डोला- swing